

CIEŻKOWICKO-ROŻNOWSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

Przewodnik

Ciężkowicko- -Rożnowski

PARK KRAJOBRAZOWY

Wydawca:

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Małopolskiego
ul. Vetulaniego 1A
31-227 Kraków
www.zpkwm.pl

Wydanie II

Teksty:

Anna Boguś, Kasper Cetera, Piotr Dmytrowski, Michał Karczmarz

Zdjęcia:

Piotr Buglewicz, Monika Kwaśniewicz, Patrycja Łabuz-Walczak,
Krzysztof Musiał, materiały archiwalne ZPKWM

Redakcja:

Kasper Cetera, Michał Karczmarz, Patrycja Łabuz-Walczak,
Krzysztof Musiał

Opracowanie map:

Piotr Sułek

Projekt, skład:

Dariusz Grochal | Skład Liter | Grafika wydawnicza

Druk:

Drukarnia Media Będzin | www.media-drukarnia.pl

Copyright by:

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Małopolskiego

Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-63113-27-8

KRAKÓW 2018

CIĘŻKOWICKO-ROŻNOWSKI
PARK KRAJOBRAZOWY

Ciężkowicko-Rożnowski Park Krajobrazowy

to piękny i bardzo cenny pod względem przyrodniczym obszar, w wielu miejscach o krajobrazie zbliżonym do naturalnego. Stąd też jego wysoka wartość, która zdecydowanie zasługuje na dokładne poznanie. Oprócz bogatych ekosystemów leśnych, Park poszczycić się może również wyjątkowymi elementami przyrody nieożywionej oraz wieloma ciekawymi zabytkami kulturowymi. Różnicowana rzeźba terenu, wspaniałe widoki oraz miejsca takie jak rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” w Ciężkowicach czy użytek ekologiczny „Polichty” to atrakcje przyciągające niejednego turystę.

Informacje ogólne

Kowalik

Park został utworzony w 1995 roku. Jego powierzchnia wynosi 18 247,20 ha. Położony jest na Pogórzu Rożnowskim i Ciężkowickim, pomiędzy doliną Dunajca na zachodzie i doliną Białej na wschodzie. Swym zasięgiem obejmuje następujące gminy: Ciężkowice, Gromnik, Rzepiennik Strzyżewski, Zakliczyn i Czchów. Na terenie Parku znajduje się Ośrodek Edukacji Ekologicznej, prowadzony przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego.

Skamieniałe Miasto

Walory parku

► Budowa geologiczna

Podłoże Parku budują skały należące do tak zwanego fliszu karpacciego, czyli serii naprzemianlegle ułożonych warstw skał osadowych pochodzenia morskiego, głównie w postaci zlepieńców, piaskowców, mułowców, ilowców oraz podrzędnie rogowców i margli. Utwory te należą do płaszczowiny śląskiej i są mocno sfałdowane. Większą część Parku zajmują odporne na wietrzenie piaskowce i zlepieńce, należące do warstw istebniańskich, powstałych na przelomie kredy i paleogenu (około 80–60 mln lat temu). Na północy ciągnie się niewielki pas warstw godulskich utworzonych w okresie kredy. Natomiast w środkowej części Parku oraz na południu występują paleogeńskie osady określane jako piaskowce ciężkowickie, warstwy hieroglifyowe, warstwy

Skala Wieprzek

menilitowe oraz piaskowce krośnieńskie. Dno dolin rzecznych wypełniają bardziej współczesne utwory w postaci piasków, żwirów i mad.

W rejonie Rudy Kameralnej, wśród warstw istebniańskich występują niewielkie złoża rudy żelaza, głównie w formie syderytów. Wydobywane były, na bardzo niewielką skalę, prawdopodobnie już od czasów średniowiecza.

► Rzeźba terenu

Obszar Parku charakteryzują stosunkowo łagodne wzgórza, poprzecznane dolinami rzek i potoków. Wzniesienia zbudowane są najczęściej z odpornych na wietrzenie, grubofawicowych piaskowców i zlepieńców, natomiast w obniżeniach występują łatwo poddające się erozji mułowce, ilowce i cienkie warstwy piaskowców. Szczytami wyróżniającymi się w krajobrazie są m.in.: Mogiła (478 m n.p.m.), Styr (460 m n.p.m.), Jamna (490 m n.p.m.) oraz Jastrzębia Góra zwana też Rosulcem (516 m n.p.m.). Na całym obszarze występują piaskowcowo-zlepieńcowate formy skałkowe, związane głównie z odpornym na wietrzenie wydzieleniem piaskowca ciężkowickiego. Zobaczyć je można koło Ciężkowic w „Skamieniałym Mieście”, a także na wzgórzach w rejonie Siekierczyny.

► Szata roślinna

Na terenie Parku zinwentaryzowano blisko 800 gatunków roślin naczyniowych, ok. 160 gatunków mszaków, ok. 250 gatunków grzybów wielkoowocnikowych i ponad 100 gatunków porostów. Szata roślinna Parku jest urozmaicona – występują tu gatunki górskie, nizinne oraz przejściowe, charakterystyczne dla pogórza.

Ważnym składnikiem flory są zbiorowiska leśne, które zajmują około 45% powierzchni. Jednym z najczęściej występujących jest żyzna buczyna karpacka, składająca się głównie z buka i jodły, w mniejszym stopniu ze świerka a czasami również jawora. W warstwie runa można stwierdzić występowanie wczesnowiosennych roślin, takich jak: żywiec gruczołowaty, czy zawilec gajowy. Żywna buczyna karpacka porasta między innymi wzniesienia w okolicach Jamnej, Kątów, Borowej czy Ciepiałówki. Kolejnym, częstym zbiorowiskiem leśnym są wyżynne jodłowe bory mieszane. Drzewostan tworzy jodła z większym lub mniejszym udziałem buka, sosny i dębu. Warstwę podszytu tworzy m.in. jarząb i kruszyna. W runie zauważyć można np. borówkę czarną, widłaka jałowcowatego, gajowca żółtego, narecznicę samczą, orlicę pospolitą czy jeżynę gruczołowatą. Wyżynne jodłowe bory mieszane występują m.in. w okolicach Policht, Kąsnej Górnej i Kąsnej Dolnej. Kolejne, licznie spotykane zbiorowisko to kwaśna buczyna górską. Odznacza się ono uboższym składem gatunkowym, zarówno w warstwie drzewostanu, jak i runa. Drzewostan tworzy buk z nieznaczną domieszką jodły, świerka, rzadziej jaworu. Zbiorowisko kwaśnej buczyny można spotkać w okolicach m.in. Jastrzębi, Kątów czy Kąsnej Górnej.

Lilia zlotogłów

Kukułka plamista

Soplówka jodłowa

Niższe partie wzniesień na terenie Parku porasta łąka subkontynentalna, którego głównymi gatunkami są: grab zwyczajny, lipa drobnolistna oraz dąb szypułkowy. W warstwie krzewów, poza podrostem dominuje leszczyna, trzmielina brodawkowata a wśród roślin zielnych spotkać można zawilca gajowego oraz turzycę orzęsioną. Na terenie Parku występuje wiele gatunków objętych ochroną gatunkową. Występują tu m.in.: różne gatunki storczyków, a wśród nich kukułka Fuchsa,

buławnik mieczolistny, kruszczyk błotny czy kruszczyk siny. Wśród chronionych paproci wymienić można takie jak paprotnik kolczysty, paprotnik Brauna, pióropusznik strusi i podrzeń żebrowiec a wśród widłakowatych wyróżnić należy takie jak: widłak goździsty, jałowcowaty i wroniec widlasty.

Pisząc o lasach nie sposób nie wspomnieć o występujących tu grzybach, a szczególnie o gatunkach rzadkich w skali kraju. Warty uwagi reprezentantami mykobioty Parku są: soplówka jodłowa, maczuźnik nasięźrzały, szyszkowiec łuskowaty, czy siedziun sosnowy. Poza tym występuje tu duża różnorodność chętnie zbieranych gatunków jadalnych takich jak: borowik szlachetny, czubajka kania, podgrzybek brunatny czy borowik ceglstopory.

Jednymi z najciekawszych zbiorowisk nieleśnych na terenie Parku są naturalne zespoły roślinności naskalnej, porastające wychodnie

piaskowca ciężkowickiego, m.in. pomnik przyrody „Diable Boisko” koło Pławnej oraz skały w rezerwacie przyrody „Skamieniałe Miasto”. Warte uwagi są też występujące na zboczach dolin płaty roślinności o charakterze muraw kserotermicznych z kłosownicą pierzastą i ciemiężnikiem białokwiatowym.

► Fauna

Mało przekształcone przez człowieka środowisko naturalne oraz różnorodność występujących siedlisk sprawiają, że fauna Parku charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gatunkowym. Poza gatunkami pospolitymi, takimi jak np.: sarny, dziki, jelenie i łasice, na obszarze Parku występuje wiele zwierząt rzadkich czy nawet ginących, których obserwacja w innych regionach kraju jest nie lada wyzwaniem. Pośród bezkręgowców na uwagę zasługują rzadkie i cenne chrząszcze. Do tej grupy należą m.in. biegacz skórzasty, pomarszczony, zwężony, tęcznik liszkarz czy oleica fioletowa. Na terenie Parku można obserwować motyle takie jak: paź żeglarz, rusałka pawik, mieniak strużnik, mieniak tęczowiec czy latolistek cytrynek. Ciekawym gatunkiem jest nocny motyl – zmierzchnica trupia główka, którego nazwa wzięła się od charakterystycznego wzoru na jego tułowiu. Gatunkami cennymi w skali europejskiej są np. modraszek arion, dostojka eufrozyna, krasopani hera.

Najliczniejszą grupę kręgowców stanowią ptaki (ok. 100 gatunków). Lasy Parku stanowią siedlisko m.in. dla dzięciołów (np. dzięcioł duży, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, dzięcioł zielony), bociana czarnego oraz drobnych ptaków wróblowych (np. muchotłówka mała, pęczacz leśny).

Na terenie siedlisk wodno-błotnych spotkać można przedstawicieli niemal wszystkich krajowych gatunków płazów. Występują tu

Dzięcioł duży

Zaskroniec zwyczajny

cztery gatunki traszek (grzebieniasta, zwyczajna, karpacka, górską), salamandra plamista, kumak górski i nizinny, ropucha szara i zielona czy rzekotka drzewna, a także żaby zielone i brunatne. Park jest także miejscem bytowania i rozmnażania gadów. Żyją tu wszystkie trzy krajowe gatunki jaszczurek (zwinka, żyworodna oraz padalec), a także węże – zaskroniec zwyczajny i żmija zygzakowata. Rzadkim gatunkiem węża występującym na terenie Parku jest gniewosz plamisty. Wśród ssaków wartymi uwagi są rzadkie w skali europejskiej nietoperze. Na terenie Parku stwierdzono występowanie 16 gatunków nietoperzy. Są to m.in.: podkowiec mały, nocek Natterera czy gacek brunatny. W lasach żyją objęte ochroną popielice i orzesznice, a w sąsiedztwie cieków wodnych – wydry oraz bobry.

► Zabytki

Kościół w Jastrzębi

Kościół pw. św. Bartłomieja w Jastrzębi – drewniana świątynia położona na Szlaku Architektury Drewnianej w Małopolsce, wybudowana w pierwszej połowie XVI wieku (1529 r.).

Kościół pw. św. Marii Magdaleny w Zborowicach – późnogotycka murowana świątynia, zbudowana w latach 1530–1541.

Kościół pw. św. Justyny w Paleśnicy – murowana świątynia w stylu klasycystycznym wybudowana w 1808 roku.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Bruśniku – neogotycka świątynia wybudowana w latach 1903–1904 ze stynącym łaskami obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem z przełomu XV i XVI wieku.

Kościół pw. św. Andrzeja w Ciężkowicach – neogotycka świątynia pw. św. Andrzeja Apostoła zbudowana w latach 1901–1902.

Kaplica MB Różańcowej w Jamnej – drewniana kaplica z XX w.

Rynek i ratusz w Ciężkowicach – zlokalizowane na rynku parterowe domy z podcieniami oraz murowany ratusz, z niewielkim dziedzińcem z przełomu XVIII i XIX wieku.

Dwór Ignacego Jana Paderewskiego w Kąsnej Dolnej – eklektyczny dwór z pierwszej połowy XIX wieku, pełnił funkcję letniej rezydencji kompozytora.

Dwór rodziny Steckich w Olszowej – murowany dwór szlachecki z końca XVIII w., po II wojnie światowej gruntownie przebudowany.

Dwór rodziny Dunikowskich w Stróżach – murowany dwór z przełomu XVIII i XIX wieku, przebudowany, otoczony parkiem.

Dwór rodziny Krasuckich w miejscowości Piaski Drużków – murowany dwór z XIX wieku, obecnie przebudowany i pozbawiony cech stylowych.

Ochrona przyrody

Na terenie Ciężkowicko-Rożnowskiego Parku Krajobrazowego występują inne formy ochrony przyrody, są to: rezerваты przyrody, pomniki przyrody, użytek ekologiczny, stanowisko dokumentacyjne oraz obszary Natura 2000.

► Rezerваты przyrody

Rezerwat przyrody to jedna z najwyższych form ochrony przyrody, którą obejmuje się wybitnie cenne obszary. Należy pamiętać, że poruszać się w nim można tylko po wyznaczonych szlakach turystycznych i ścieżkach dydaktycznych.

Styr

- Data utworzenia: 1998 r.
- Powierzchnia: 97,83 ha

Rezerwat przyrody położony na stokach góry Styr, utworzony w celu ochrony naturalnych ekosystemów leśnych, przełomu Paleśnianki oraz wielu rzadkich gatunków roślin, fragmentu obszaru zalegania wód mineralnych, a także nieczynnego kamieniołomu „Bodzanty” z okresu I wojny światowej. Zbiorowiska leśne rezerwatu są zróżnicowane –

występuje tu zespół żywej buczyny karpackiej w formie podgórskiej, kwaśna buczyna górską oraz wyżynne jodłowe bory mieszane.

Skamieniałe Miasto

- Data utworzenia: 1974 r.
- Powierzchnia: 15,01 ha

Rezerwat przyrody nieożywionej znajduje się na południe od Ciężkowic. Tworzy go kilka enklaw. Utworzony został dla ochrony grupy form skałkowych, zbudowanych z piaskowcowo-zlepieńcowatych utworów należących do wydzielenia piaskowca ciężkowickiego. Teren ten chroniony był już od 1931 roku. Obszar rezerwatu porasta głównie mieszany las sosnowo-dębowy. W warstwie podszytu można zauważyć: leszczynę, kruszynę pospolitą, jałowca pospolitego i jarzęb pospolity.

► Pomniki przyrody

Na terenie Parku znajduje się 28 obiektów objętych tą indywidualną formą ochrony prawnej, głównie są to okazy lip drobnolistnych oraz dębów szypułkowych. Tą formą ochrony objęte są również ciekawe i cenne obiekty geologiczne, takie jak piaskowcowo-zlepieńcowate formy skałkowe: „Wieprzek”, „Wychodnia skalna”, „Diabło Boisko” oraz jar „Wodospad”. Pomnikami przyrody nieożywionej są również: stary, nieczynny kamieniołom piaskowca w Ostruszy, ze ścianami o wysokości do 21 metrów, oraz dwa źródła wód siarczkowych „Jacek” i „Paweł”.

► Użytek ekologiczny

Polichy

- Data utworzenia: 1998 r.
- Powierzchnia: 13,33 ha

Użytek położony w malowniczej dolinie, gdzie ochroną prawną objęte są fragmenty ekosystemów: leśnego, wodnego i łąkowego. Występują tutaj stanowiska wielu chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Przy Użytku funkcjonuje Ośrodek Edukacji Ekologicznej, prowadzony przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego. Dla grup zorganizowanych i turystów indywidualnych wytyczone są trzy ścieżki przyrodnicze: „Polichy – Sucha Góra”, „Pod Kurhan” oraz „Na Budzyń”. Nieopodal Użytku znajdują się źródła wód siarczkowych.

Krajobraz Policht

Podkowiec mały

► Stanowisko dokumentacyjne

Kamieniołom „Tursko”

- Data utworzenia: 1998 r.
- Powierzchnia: 0,40 ha

Jest to nieczynny kamieniołom, w którym wydobywane były gruboławicowe piaskowce ciężkowickie.

► Obszary Natura 2000

Ostoje Nietoperzy okolic Bukowca

Specjalny obszar ochrony siedlisk składający się z czterech niewielkich enklaw. Jego ogólna powierzchnia wynosi 586,33 ha. Na terenie Parku obejmuje kościoły w Paleńnicy oraz Bruśniku, a także tereny bezpośrednio do nich przylegające. Obiekty te stanowią kolonie rozrodcze nietoperzy. Ochronie podlegają tu przede wszystkim: podkowiec mały i nocek duży.

Biała Tarnowska

Specjalny obszar ochrony siedlisk. Jego ogólna powierzchnia wynosi 957,46 ha. Na obszarze Parku ciągnie się wzdłuż rzeki Białej na odcinku od Bruśnika do Gromnika, z niewielką przerwą w okolicach Ciężkowic. Celem ochrony jest zachowanie różnorodnych siedlisk roślinności nadrzecznej, a także zwierząt rzadkich związanych ze środowiskiem wodnym. Występują tu m.in. brzanka, głowacz białołetwy, kumak górski i skójka gruboskorupowa.

Dolny Dunajec

Specjalny obszar ochrony siedlisk. Jego ogólna powierzchnia wynosi 1 293,94 ha. Pokrywa się z Parkiem jedynie na niewielkim obszarze,

w rejonie miejscowości Piaski – Drużków. Ochronie podlega przede wszystkim: pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków, lasy łęgowe oraz kilka gatunków ryb (minóg strumieniowy, boleń, brzanka, głowacz białopłetwy).

Warto zobaczyć

Na terenie Parku znajduje się wiele ciekawych miejsc. Związane są one z przyrodą ożywioną, budową geologiczną lub też z istniejącymi zabytkami. Kilka z tych obiektów szczególnie warto odwiedzić.

► Obiekty geologiczne

Skamieniałe Miasto

Stanowi jedną z największych atrakcji Pogórza, będąc znakiem rozpoznawczym Ciężkowicko-Rożnowskiego Parku Krajobrazowego. Jest miejscem bardzo cennym, wprost magicznym i to nie tylko dla geologów. Znajduje się tu kilkadziesiąt form skałkowych, które powstały dwuetapowo. W paleogenie (około 66–23 mln lat temu), w morzu utworzyły się grube warstwy luźnego, piaszczystego materiału, dostarczonego z lądu. Po zdiagenezowaniu osadu (zlepianie i przeobrażenie w skałę związłą) oraz wycofaniu się morza, nastąpił drugi etap tworzenia – proces denudacji i erozji. Rozpoczął się on w pliocenie (około 5 mln lat temu) i z większym lub mniejszym nasileniem trwa do dnia dzisiejszego. Istniejące tu formy skałkowe, liczące od kilku do kilkunastu metrów wysokości występują w postaci baszt, ambon, progów, platform lub grzybów skalnych. Wszystkie budują grubotawicowe, piaskowcowo-zlepieńcowate utwory należące do wydzielenia geologicznego zwanego piaskowcem ciężkowickim. Co ciekawe, jeden z pierwszych, pełnych opisów tego typu skał pochodzi właśnie ze „Skamieniałego Miasta”. W skałach występują interesujące struktury sedymentacyjne (np. warstwowanie, uziarnienie frakcjonalne) oraz formy wietrzeniowe (np. struktury komórkowe i arkadowe). Różnorodne kształty form skałkowych, natchnęły do nadania im ciekawych nazw,

Czy wiesz, że?

Według legendy nazwa Skamieniałe Miasto związana jest z niegościnnością lub zbytnią rozwiązłością mieszkańców miasta, które za karę skamieniało.

takich jak: „Czarownica”, „Ratusz”, „Grunwald”, „Grzybek”, „Borsuk” czy „Piekielko”. Oczywiście „Skamieniałe Miasto” to nie tylko geologia, ale również niezwykle świat flory i fauny. Opisywany teren objęty jest ochroną w postaci rezerwatu przyrody.

Skala Czarownica

Źródło „Jacek”

Źródła

Na terenie Parku dość licznie występują naturalne wypływy wód czyli źródła. Szczególna ich koncentracja występuje w okolicach miejscowości Wola Stróska oraz Polichy. W pierwszej lokalizacji znajdują się dwa źródła: „Tadeusz” i „Hanna”, w drugiej trzy: „Paweł”, „Jacek” i „Geologów”. Wymienione źródła dostarczają wodę bardzo zasobną w siarkę (około 15–17 mg/dm³, a nawet 38 mg/dm³ w przypadku źródła „Jacek”), czemu zawdzięcza ona specyficzny zapach. Najczęściej ma ona typ HCO₃-Ca-Na, H₂S. Warstwami wodonośnymi dla wód mineralnych są piaskowce i łupki warstw godulskich oraz istebniańskich dolnych. Źródła „Jacek” i „Paweł” objęte są indywidualną ochroną w postaci pomników przyrody nieożywionej.

► Obiekty przyrodnicze

Uroczysko Polichy

To wyjątkowo atrakcyjne pod względem przyrodniczym miejsce na terenie Ciężkowicko-Rożnowskiego Parku Krajobrazowego. Położone jest ono w dolince, w niewielkiej miejscowości Polichy, na południowy zachód od Gromnika. Ze względu na ogromne bogactwo i różnorod-

Kłococzka południowa

Przewodnik trawnik

ność gatunkową przyrody żywej, jego część została objęta dodatkowo ochroną w formie użytku ekologicznego „Polichy”. Na jego terenie znajduje się też Ośrodek Edukacji Ekologicznej Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, a przez najciekawsze fragmenty wytyczona jest ścieżka przyrodnicza „Polichy – Sucha Góra”.

Wysokie walory przyrodnicze wynikają z dużej różnorodności siedlisk oraz dużego bogactwa flory i fauny. Na tym stosunkowo niewielkim obszarze obserwować można trzy podstawowe typy ekosystemów: leśny, łąkowy i wodny oraz strefy ekotonowe (przejściowe między poszczególnymi ekosystemami).

Pełna zapachów łąka, najpiękniejsza jest w lecie, gdy kwitnie na niej wiele gatunków roślin. Występuje tu szereg gatunków traw, a także: dziurawiec zwyczajny, ostrożeń łąkowy, krwawnik pospolity, komonica zwyczajna czy koniczyna łąkowa. Rosną tu także gatunki rzadkie i chronione, m.in. storczyki (podkolan biały, kukulka szerokolistna), pierwiosnki: lekarski i wyniosły oraz krzew – kłococzka południowa. Pośród roślinności łąkowej obserwować można liczne gatunki zwierząt. Barwne i wonne kwiaty zwabiają liczne owady, z których na szczególną uwagę zasługują pożyteczne i objęte ochroną gatunkową trzmiele. Częstymi bywalcami są tu także motyle (m.in. mieniak strużnik, paź królowej, paź żeglarz, przewodnik trawnik), osy, pasikoniki i świerszcze. Na powierzchni gleby zobaczyć można biegające pod osłoną roślinności chrząszcze z rodziny biegaczowatych, a w miejscach nasłonecznionych wygrzewające się jaszczurki: zwinkę i żyworodną. Łąka jest też miejscem żerowania drobnych gryzoni i ssaków owadożernych.

Ekosystem leśny uroczyska Polichy tworzy kilka zbiorowisk leśnych różniących się składem gatunkowym drzewostanu i runa.

Dolinę przepływającego przez Polichy potoku porasta lęg, którego głównym składnikiem drzewostanu jest lubiąca tereny podmokłe

Lepiejnik biały

Pustułka

olcha czarna i jesion wyniosły. W runie dominuje lepieźnik biały i liczne gatunki paproci, w tym narecznica samcza i wietlica samicza. Rośnie tu również zawilec gajowy, miodunka ćma, kopytnik pospolity oraz skrzyp olbrzymi.

W niektórych częściach lasu występują wyżynne jodłowe bory mieszane, w których dominującym gatunkiem drzewostanu jest jodła pospolita. Na próchniejących częściach tych drzew szczególnie licznie występują porosty. To organizmy powstałe ze wspólnoty życiowej grzyba i glonu, będące bioindykatorami, czyli biologicznymi wskaźnikami czystości powietrza. W warstwie runa uwagę zwraca podrzeń żebrowiec – paproć wytwarzająca dwa typy liści (zarodnionośne i płonne). Rosną tu ponadto liczne mchy: płonnik pospolity, mech torfowiec czy bielistka sina oraz rzadkie i chronione widłaki: goździsty i jałowcowaty.

Kolejnym, typowym zbiorowiskiem leśnym występującym na omawianym terenie są buczyny, gdzie oprócz buka występują także jodła, świerk a czasami także jawor. Wiosenną porą bardzo charakterystyczne jest tu występowanie dużych ilości kwitnącego żywca gruczołowatego oraz zawilca gajowego i gajowca żółtego. W tutejszych lasach występuje niezwykle bogactwo grzybów, w tym wielu gatunków jadalnych, głównie borowików i podgrzybków. W lesie łęgowym, duża wilgotność sprzyja występowaniu zwierząt wrażliwych na wysychanie, dlatego też nierzadko spotkać tu można przedstawicieli płazów: żabę trawną, ropuchę szarą, kumaka górskiego, a także gadów – zaskrońca zwyczajnego. Liczne są tu ślimaki, głównie bezmuszlowe śliniki i pomrowy, ale także ślimak winniczek i ślimak zaroślowy. Las to także dom i schronienie wielu ptaków i ssaków. Przemierzając leśne szlaki możemy usłyszeć i zaobserwować np.: sójkę, dzięcioła dużego, mysikrólika, pełzacza leśnego, pustułkę, a nawet puszczyka. Najczęściej występującymi przedstawicielami ssaków są sarny i dziki.

Staw w Polichtach

Ekosystem wodny tworzy znajdujący się na terenie uroczyska Polichy zbiornik wodny oraz przepływający przez niego potok. Obecność stawu skutkuje znacznym zwiększeniem bioróżnorodności tego terenu. Stwarza doskonale warunki do rozwoju różnych gatunków roślin wodnych, nie tylko tych pospolitych jak rdestnica pływająca i kędzierzawa, inwazyjna moczarka kanadyjska czy osoka aloesowata, ale również bardzo rzadkich i cennych jak grąźel żółty, grzybienie białe, grzybieńczyk wodny czy bobrek trójlistkowy. Staw jest miejscem bytowania i rozrodu licznych gatunków zwierząt, w tym chronionych płazów takich jak żaba trawna, wodna i jeziorkowa, ropucha szara, traszka zwyczajna i grzebieniasta. Bytuje tu i rozmnaża się również zaskroniec zwyczajny. Wśród licznych bezkręgowców uwagę zwracają ślimaki (błotniarka stawowa i zatoczek rogowy), drapieżny chrząszcz – pływak żółto-brzeżek, wodne pluskwiaki różnoskrzydłe (pluskolce i żyrytwy), a także ślizgające się po powierzchni wody nartniki. Nad powierzchnią wody królują ważki m.in. żagnica, ważka płaskobrzucha, szablak krwisty, łątka dziewczeczka i pałątka pospolita.

► Obiekty kulturowe

Ciężkowice

Ciężkowice to miasto położone nad rzeką Białą, znajdujące się na Szlaku Średniowiecznych Miasteczek Małopolski. Jego historia sięga bardzo odległych czasów. Według legendy założycielem Ciężkowic był Cieszek, stryj Mieszka I. Pierwsze wzmianki o istnieniu osady pochodzą z 1125 roku, natomiast zgoda na lokację miasta została wydana przez Kazimierza Wielkiego w 1348 roku. Doliną Białej przebiegało niegdyś wiele szlaków handlowych, prowadzących z Czech i Węgier do Krakowa, dzięki czemu miasto pręźnie się rozwijało. Ciężkowice posiadały między innymi prawo do organizowania cotygodniowych targów. W XX wieku, na 64 lata, miasto straciło prawa miejskie, odzyskując je w 1998 roku.

Ratusz w Ciężkowicach

Kościół w Jastrzębi

Kościół w Ciężkowicach

Murowana, neogotycka świątynia pw. św. Andrzeja Apostoła, powstała w latach 1901–1902. Jej projektantem był Jan Sas-Zubrzycki. Została wybudowana na miejscu dużo starszego, drewnianego kościoła z XIV wieku. Jest to budowla trójnawowa, z wysoką wieżą. Wnętrze posiada XX-wieczne polichromie, natomiast w neogotyckim ołtarzu znajduje się XVII-wieczny, słynący łaskami obraz Chrystusa Miłosiernego („Ecce Homo”). Ten malowany na drewnie obraz został prawdopodobnie przekazany do Polski przez samego papieża Urbana VIII.

Rynek i ratusz w Ciężkowicach

Wokół ciężkowickiego rynku znajdują się drewniane i murowane domy pochodzące z przełomu XVIII i XIX wieku. Są to bardzo ciekawe, parterowe budynki, z głębokimi podcieniami, podpartymi ozdobnymi, drewnianymi słupami. Pośrodku rynku stoi parterowy, murowany ratusz, z niewielkim dziedzińcem. Pochodzi on również z przełomu XVIII i XIX wieku.

Kościół w Jastrzębi

Pierwsze wzmianki o świątyni podają rok 1529 jako czas jej powstania. Była ona kilkakrotnie przebudowywana, między innymi na początku XVII wieku oraz w latach 1965–1966. Jest to budowla drewniana, późnogotycka. We wnętrzu na uwagę zasługuje późnobarokowy ołtarz główny z połowy XVIII wieku oraz krucyfiks z XVI wieku, umieszczony na belce tęczycy. Na ścianach znajduje się polichromia ornamentalno-figuralna autorstwa Włodzimierza Kunza z 1969 roku.

Dwór w Kaśnej Dolnej

Murowany, parterowy dwór powstały w roku 1833. W 1897 roku kupił go Ignacy Jan Paderewski, lecz pomimo przebudowy, nigdy nie zamieszkał w nim na stałe. Jest to architektoniczny przykład eklektyzmu. Posiada ciekawy, otwarty ganek z czterema kolumnami, zwieńczony attyką. Dworek usytuowany jest na wzgórzu i otoczony parkiem z przełomu XVIII i XIX wieku. Znajduje się tu staw, wokół którego rosną dęby, wiązy i lipy. Część z nich objęta jest ochroną w postaci pomników przyrody.

Cmentarze z I wojny światowej

W czasie I wojny światowej na wzgórzach będących dziś częścią Parku nie raz dochodziło do walk. Szczególnie w latach 1914–1915, kiedy przebiegał tędy front austro-węgiersko-rosyjski. Poległo tu wielu żołnierzy, których chowano w zbiorowych mogiłach niedaleko miejsca ich śmierci. Na całym terenie Parku znajduje się kilkanaście tego typu cmentarzy. Są one zlokalizowane między innymi w rejonie Paleśnicy, Ostruszy, Gromnika, Brzozowej, Zborowic, Turska oraz Rzepiennika Strzyżewskiego.

Produkty lokalne

Wino

Rejon Pogórza Ciężkowickiego uważany jest za niewielkie zagłębienie winiarskie. Działają tu winnice takie jak: „Zawisza”, „Demeter”, „Kuźnia”, „Manru”.

Piernik Ciężkowicki

Aromatyczne, ręcznie robione ciastka połączone powidłem śliwkowym lub różanym pochodzącym z Pogórza. Z powstaniem lokalnego piernika wiąże się ciekawa historia, można ją usłyszeć w Muzeum Przyrodniczym w Ciężkowicach.

Gdzie warto wstąpić

Muzeum Przyrodnicze im. Krystyny i Włodzimierza Tomków w Ciężkowicach

Znajdują się w nim ciekawe ekspozycje ukazujące bogactwo florystyczne i faunistyczne okolic Ciężkowic. Nie zapomniano również o ciekawostkach geologicznych. Jest to muzeum nowoczesne, interaktywne, a poszczególne wystawy wspierane są przez materiały multimedialne. Więcej informacji na: www.muzeum.ciezkowice.pl

Muzeum Etnograficzne „Grociarnia” w Jastrzębi

W budynku Domu Kultury w Jastrzębi funkcjonuje muzeum zawierające najrozmaitsze przedmioty codziennego użytku mieszkańców Pogorza. Ekspozyty zebrane w kilka grup tematycznych obrazują dawne metody i narzędzia pracy, życie codzienne oraz zwyczaje mieszkańców regionu.

Muzeum Ignacego Jana Paderewskiego w Kąsnej Dolnej

Dwór w Kąsnej Dolnej był polskim domem Ignacego Jana Paderewskiego w latach 1897–1903. Aktualnie dwór pełni funkcję muzeum, które prowadzone jest przez „Centrum Paderewskiego”. Odbývają się tu liczne koncerty muzyki klasycznej.

Więcej informacji na: www.paderewski.tarnow.pl

Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Polichtach

W Ośrodku prowadzone są zajęcia edukacyjne o tematyce przyrodniczej. Jest wyposażony w wiatę edukacyjną, salę dydaktyczną oraz pomoce naukowe. Ponadto dysponuje miejscami noclegowymi, zapleczem sanitarnym i wiatą ogniskową. Wokół Ośrodka wytyczone zostały ścieżki dydaktyczne, dzięki którym można zapoznać się z elementami przyrody uroczyska Polichty.

Więcej informacji na: www.zpkwm.pl

Ścieżki przyrodnicze

„Polichty – Sucha Góra”

Ścieżka edukacyjna, licząca około 1,7 km, poprowadzona po terenie użytku ekologicznego „Polichty”. Rozpoczyna się i kończy przy Ośrod-

ku Edukacji Ekologicznej. Wyznaczono na niej przystanki, na których zapoznać się można z różnymi ekosystemami występującymi na tym terenie, ciekawymi zjawiskami przyrodniczymi oraz wieloma chronionymi gatunkami roślin i zwierząt.

„Na Budzynie”

Ścieżka przyrodniczo-krajobrazowa biegnąca na południe od Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Polichtach. Liczy około 6,5 km i poprowadzona jest przez przysiółek Budzynie oraz szczyt Sucha Góra. Na istniejących tablicach znajdują się informacje o różnych gatunkach drzew oraz ciekawostkach świata roślinnego i zwierzęcego. Z kilku miejsc na ścieżce podziwiać można panoramy Pogórzy Ciężkowickiego i Różnowskiego, a także Beskidu Niskiego.

„Pod Kurhan”

Ścieżka kulturowo-geologiczna o długości około 3 km, wytyczona na północ od Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Polichtach. Zapoznać się można na niej z bogactwem i różnorodnością walorów Parku. Na tablicach informacyjnych znajdziemy informacje o tutejszej florze (buczyna, parzydło leśne), faunie (błonkówki), obiektach geologicznych (odstąpienia skalne, źródła) oraz lokalnej architekturze, kulturze i historii (tradycyjna zabudowa wiejska, kurhan).

Turystyka aktywna

Na piechotę

Na terenie Parku znajduje się kilka oznakowanych szlaków turystyki pieszej PTTK. Przebiegają one w pobliżu większości ciekawych i cennych obiektów Parku.

 Czerwony szlak: Jamna – Jastrzębia 7,0 km – Bogoniowice-Ciężkowice PKP 16,6 km

 Zielony szlak: Czchów – Ruda Kameralna 6,0 km – Styr Południowy 14,3 km – Sucha Góra 19,4 km – Polichty 22,6 km – Gromnik 28,6 km

W rejonie wsi Ruda Kameralna występują niewielkie złoża rud żelaza, które były niegdyś eksploatowane.

 Czarny szlak: Jamna – Jastrzębia Góra 2,0 km – Styr Południowy 6,6 km

Panorama z Policht

- **Żółty szlak:** Bartkowa – Jamna 14,0 km – Jastrzębia Góra 16,0 km – Jastrzębia 19,5 km – Sucha Góra 21,8 km – Brzozowa 26,2 km
- **Niebieski szlak:** Dolina Paleśnianki – Bukowiec 4,1 km – Siekierczyna 7,6 km – Jamna 10,6 km
- **Niebieski szlak:** Bruśnik – Diable Boisko 4,4 km – Kąsna Dolna 8,5 km – Ciężkowice 9,5 km – rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” 10,7 km – Rzepiennik Strzyżewski 19,4 km
- **Zielony szlak:** Pławna – Diable Boisko 3,3 km
- **Czerwony szlak:** Bruśnik – Pławna 3,9 km
- **Czarny szlak:** Bogoniowice-Ciężkowice PKP – rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” 3,2 km

Rowerem

Przez teren Parku przebiega kilka ciekawych tras rowerowych. Ze względu na podgórski charakter terenu należą one do średnio trudnych.

- **Czerwony szlak:** Rzepiennik Strzyżewski – Bogoniowice
- **Niebieski szlak:** Gromnik – Ciężkowice
- **Zielony szlak:** Bogoniowice – Budzyń – Zakliczyn
- **Czarny szlak:** Siemiechów – Polichy – Jastrzębia – Jamna
- **Niebieski szlak:** Jamna – Paleśnica – Dzierżaniny – Filipowice

Trasy dla Ciebie

Wycieczka po Ciężkowicach

Ciężkowice (Rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” – parking) –
Ciężkowice (Rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” – wzgórze Ska-

ta) – Ciężkowice (Rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” – pomnik przyrody Jar „Wodospad”) – Ostrusza (kamieniołom) – Ciężkowice (Rynek) – Ciężkowice (Muzeum Przyrodnicze) – Ciężkowice (Rezerwat przyrody „Skamieniałe Miasto” – parking)

Długość trasy: 6,5 km, czas przejścia: ok. 3,5 h, rodzaj trasy: piesza

Dość krótka trasa, na której zapoznamy się z obiektami kulturowymi i przyrodniczymi, w tym głównie geologicznymi. Wycieczkę rozpoczynamy na parkingu przy rezerwacie przyrody „Skamieniałe Miasto”. Znajduje się on bezpośrednio przy drodze wojewódzkiej nr 977. Z tego miejsca udajemy się na teren rezerwatu, w którym znajdują się fantastyczne formy skałkowe zbudowane z piaskowców i zlepieńców. Przyglądając się im dokładnie z pewnością dostrzeżemy nie tylko interesujące formy wietrzeniowe i struktury sedymentacyjne, ale także oryginalne kształty, które były podstawą do nadania im ciekawych nazw. Wychodzimy na szczyt wzgórza Skala i mijając po drodze poszczególne formy skalne dochodzimy do Jaru „Wodospad” – wypreparowanej w skałach formy z okresowym ciekim wodnym, tworzącym na progu skalnym mały wodospad. Następnie schodzimy do drogi biegnącej do Ostruszy i idziemy nią na południowy-wschód, dochodząc po paru minutach do kamieniołomu. Odsłaniają się tu gruboławicowe piaskowce i zlepieńce należące do kompleksu piaskowca ciężkowickiego z ciekawymi strukturami sedymentacyjnymi i tektonicznymi. Wracamy drogą do Ciężkowic, gdzie warto zobaczyć ratusz oraz domy z przełomu XVIII i XIX wieku. Nieco dalej znajduje się ciekawy, neogotycki kościół z 1902 roku oraz obowiązkowy punkt wycieczki – Muzeum Przyrodnicze. Po zwiedzeniu wszystkich atrakcji Ciężkowic wychodzimy z miasta wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 977 i częściowo niebieskim szlakiem docieramy do parkingu, gdzie rozpoczęliśmy wycieczkę.

Spacer śladami cmentarzy I wojny światowej

Bogoniowice (szkoła podstawowa – parking) – Bogoniowice (cmentarz wojenny nr 138) – Tursko (cmentarz wojenny nr 139) – Tursko (cmentarz wojenny nr 140) – Ciężkowice (cmentarz wojenny nr 141) – Ciężkowice (cmentarz wojenny nr 137)

Długość trasy: 10 km, czas przejścia: ok. 3 h, rodzaj trasy: piesza

Wycieczkę rozpoczynamy od parkingu przy szkole w Bogoniowicach. Następnie udajemy się drogą nr 977 w kierunku Gromnika do cmentarza wojennego nr 138, znajdującego się po lewej stronie drogi. Centrum cmentarza stanowi pomnik z ociosanych kamieni w kształcie kapliczki z krzyżem. Jedyнным zidentyfikowanym pochowanym jest

rotmistrz Oswald Richthofen, którego nagrobek znajduje się na najwyższym tarasie cmentarza. Następnie udajemy się w kierunku Ciężkowic i za parkiem w Bogoniowicach skręcamy w lewo, mijamy wiadukt kolejowy, ponownie skręcamy w lewo i podążamy za główną drogą, aż zobaczymy po lewej stronie murowane ogrodzenie cmentarza wojennego nr 139 w Tursku (uwaga – cmentarz znajduje się zaraz za zabudowaniami i łatwo można go przeoczyć). Wejście ulokowane od strony północno-wschodniej prowadzi przez kamienną bramę. Głównym elementem jest masywny betonowy krzyż. Większość z 69 pochowanych żołnierzy nie została zidentyfikowana. Wracamy do drogi i skręcamy w lewo idąc aż do skrzyżowania z ulicą Westerplatte. Tam skręcamy w prawo i idziemy wzdłuż drogi do znaku „Cmentarz wojskowy nr 140” w Tursku. Cmentarz jest trudny do odnalezienia ponieważ leży w lesie na zachód od drogi. Otoczony betonowym murem, z wejściem od zachodu. Centrum mogił stanowią cztery masywne krzyże, większość spośród 399 pochowanych żołnierzy nie została zidentyfikowana. Kolejnym przystankiem wycieczki będzie cmentarz wojenny nr 141 w Ciężkowicach. Należy wrócić do drogi nr 977, tam skręcić w lewo i podążać nią przez ok. 40 min. (3,5 km). Obiekt znajduje się po prawej stronie. Wejście zlokalizowane od strony północnej. W centralnej części widnieją schody prowadzące do kamiennego postumentu z masywnym betonowym krzyżem. Pochowanych jest tutaj 348 żołnierzy armii Austro-Węgier, Prus i Rosji. Od cmentarza wojennego nr 141 do rynku w Ciężkowicach dojdziemy w ok. 40 min. (3 km). Ostatnim punktem wycieczki jest cmentarz komunalny w Ciężkowicach. Znajduje się tam kwatera cmentarza wojennego nr 137 otoczona kamiennym murem, gdzie pochowanych jest 84 żołnierzy. W jej centrum widnieje ściana z krzyżem i medalionem w kształcie głowy Jezusa.

Rowerem przez Park

Ciężkowice (stacja PKP) – Kąsna Dolna – Kąsna Górna – Siekierzyna – Paleśnica (cmentarz wojenny nr 295 i 296) – Zakliczyn – rezerwat przyrody „Styr” – Jastrzębia – Kąsna Górna – Kąsna Dolna – Ciężkowice
Długość trasy: 36 km, czas przejazdu: ok. 3,5 h, rodzaj trasy: rowerowa

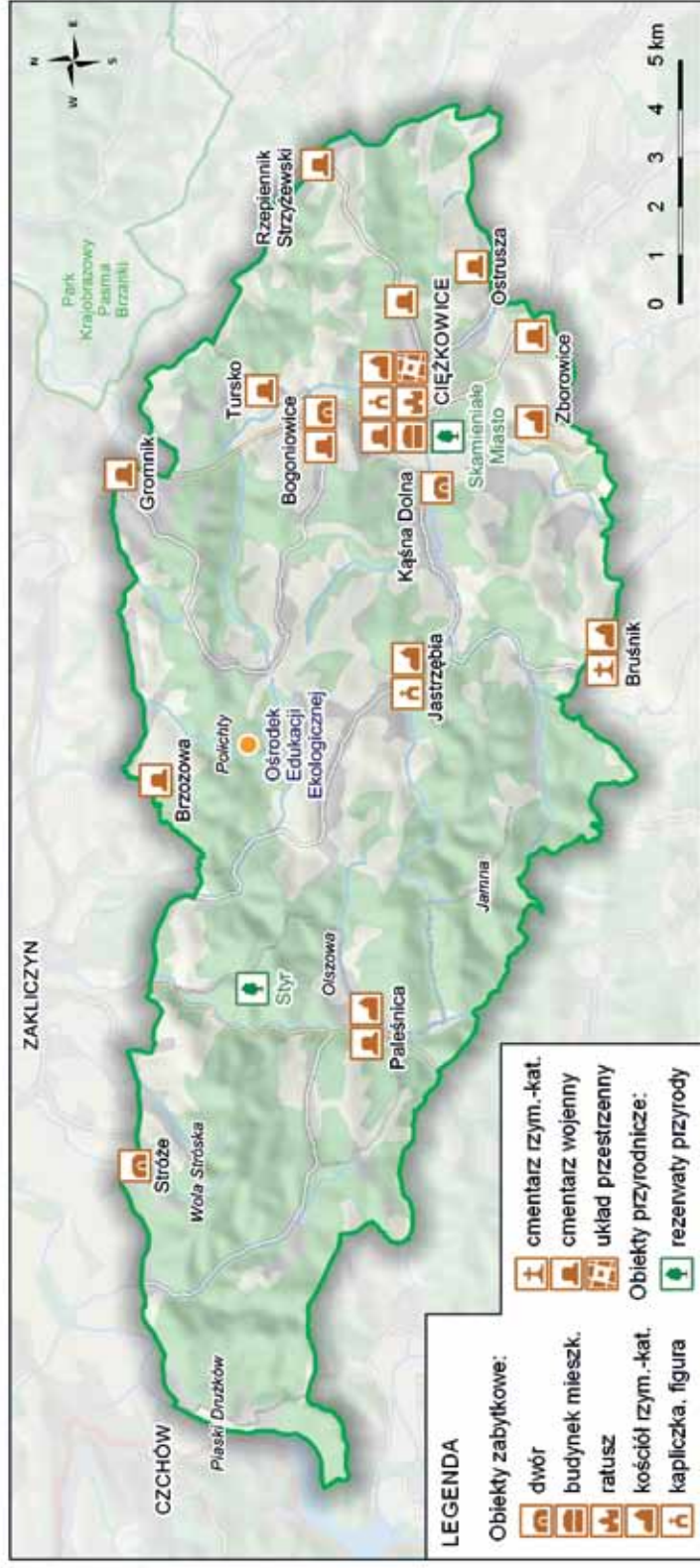
Zaczynamy od stacji PKP w Ciężkowicach. Stąd ruszamy drogą nr 977 prowadzącą na Krynicę-Zdrój i skręcamy w prawo w kierunku Kąsnej Dolnej i dalej przez Kąsną Górna aż do Siekierzyny, gdzie skręcamy w prawo na Jamną. Po ok. 3 kilometrach podjazdu dojeżdżamy do Jamnej. Warto zatrzymać się tutaj i odpocząć, gdyż sama miejscowość znajduje się w interesującym punkcie widokowym, a dodatkowo można skorzystać z lokalnej oferty gastronomicznej. Z Jamnej zjeź-

dżamy ostro w dół kierując się na Paleśnicę. Wjeżdżając do Paleśnicy po lewej stronie znajdziemy cmentarz z dwiema kwaterami wojennymi nr 295 i 296, pochodzącymi z lat 1914–1915, gdzie pochowanych jest łącznie 128 żołnierzy. Następnie jedziemy drogą nr 975 w kierunku Zakliczyna. Po ok. 2 km znajdziemy się przy zachodniej granicy rezerwatu „Styr”, który warto zwiedzić korzystając z zielonego szlaku przebiegającego przez jego obszar. Opuszczając rezerwat kierujemy się na Jastrzębie, a następnie Kąsną Górną, Kąsną Dolną i Ciężkowice, w których rozpoczęliśmy wycieczkę.

Rodzinna przejażdżka

Ciężkowice – Kąсна Dolna (dworek I.J. Paderewskiego) – Kąсна Górna – Jastrzębia (Izba Regionalna „Grociarnia”) – Siekierczyna – Bruśnik (wieża widokowa) – pomnik przyrody „Diable Boisko” – Ciężkowice
Długość trasy: 22 km, czas przejazdu: ok. 1,5 h, rodzaj trasy: samochodowa

Wycieczkę rozpoczynamy w Ciężkowicach. Jadąc drogą wojewódzką nr 977 prowadzącą do Krynicy-Zdrój skręcamy w prawo w kierunku Kąsnej Dolnej i po ok. 1 km w lewo do dworku Ignacego Jana Paderewskiego. Warto zatrzymać się tutaj i poświęcić trochę uwagi, zarówno samej rezydencji tego polskiego męża stanu, jak i parkowi ze stawem, który ją otacza. Wyjeżdżając stąd, skręcamy w lewo i podążamy główną drogą do Kąsnej Górnej i Jastrzębi. W Jastrzębi skręcamy w prawo przed kościołem i po ok. 200 m znajdziemy się w kolejnym punkcie wycieczki. Jest nim muzeum – Izba Regionalna „Grociarnia” – dzięki któremu można poznać dawne narzędzia pracy, życie codzienne oraz zwyczaje mieszkańców Pogórza Ciężkowickiego. Następnie wracamy drogą, którą przyjechaliśmy i w Kąsnej Górnej skręcamy w prawo na Siekierczynę. Jadąc cały czas główną drogą dojedziemy do Bruśnika, przed kościołem skręcamy w lewo i po przejechaniu ok. 1,5 km znajdziemy się pod wieżą widokową, gdzie możemy zaparkować i wejść na górę. Następnie jedziemy dalej główną drogą kierując się na Ciężkowice. Po przejechaniu ok. 1 km możemy zatrzymać się i przejść ścieżką do lasu znajdującego się po naszej lewej stronie, gdzie ujrzymy „Diable Boisko” – ciekawy łuk skalny, będący pomnikiem przyrody. Następnie wracamy do samochodu i podążamy główną drogą aż do drogi wojewódzkiej nr 981 i tam skręcamy w kierunku Ciężkowic. Po przejechaniu ok. 3,5 km znowu znajdziemy się w Ciężkowicach.

Ciężkowicko-Rożnowski Park Krajobrazowy

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego

ul. Vetulaniego 1A , 31-227 Kraków
www.zpkwm.pl
www.facebook.com/zpkwm/

Oddział Tarnów
ul. Ostrofskich 5, 33-100 Tarnów
tel./fax 14 627 42 72, 14 656 44 72
e-mail: tarnow@zpkwm.pl

ISBN 978-83-63113-27-8